

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»

Факультет/інститут педагогічний

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Освітня програма		Соціальна робота
Спеціальність	231	Соціальна робота
Галузь знань	23	Соціальна робота

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № __ від “_” ____2020 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Компетентності
5. Результати навчання
6. Організація навчання курсу
7. Система оцінювання курсу
8. Політика курсу
9. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Практична психологія в соціальній роботі
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень вищої світи
Викладач (-і)	доц. Протас Оксана Любомирівна
Контактний телефон викладача	0997429808
Е-mail викладача	oksana.protas@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очна/заочна
Обсяг дисципліни	Кредити ЄСТС —3 (90 год.)
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/index.php?
Консультації	відповідно до графіку індивідуальних консультацій
2. Анотація до курсу	
<p>Навчальна дисципліна «Практична психологія в соціальній роботі» вивчається студентами на третьому курсі у сьомому семестрі. Належить до дисциплін самостійного вибору навчального закладу. Передбачає ознайомлення з основами психологічних знань, які потрібні у соціальній роботі, формування у майбутніх фахівців умінь надання психологічної допомоги особистості, яка знаходиться у складних життєвих обставинах, виявлення її потреб, аналіз несприятливих факторів, вибір і застосування адекватних психосоціальних методів і засобів відновлення, психосоціальної підтримки осіб, що звертаються за допомогою.</p>	
3. Мета та цілі курсу	
<p>Мета навчальної дисципліни «Практична психологія в соціальній роботі» – оволодіння студентами основами психологічних знань, потрібних у соціальній роботі, формування у них умінь, необхідних для виявлення і розв’язання різноманітних психологічних проблем особистості, які виникають складній життєвій ситуації.</p> <p>Завдання курсу спрямовані на</p> <ul style="list-style-type: none"> - оволодіння студентами <i>знаннями</i> про причини і фактори виникнення складних життєвих ситуацій людини, основні підходи психології для вирішення проблем клієнтів, зміст, основні напрями, інструментарій, методи практичної психології, необхідні для застосування у соціальній роботі; особливості психосоціальної взаємодії з особистістю і групою; зміст та методики проведення консультативної роботи з особистістю та групою; -формування у студентів <i>умінь</i> аналізу психотравмуючих факторів, інтерпретації поведінки інших людей, вибору і застосування відповідних психосоціальних методів і засобів відновлення; здійснювати індивідуальний підхід до клієнта, надавати психологічну допомогу і підтримку	

різним групам і особам, що звертаються за допомогою; проведення консультування з особистістю та групою; формування навичок компетентного використання психосоціальних методів з метою надання професійної допомоги; сприяння формуванню у студентів професійної культури, психологічної компетентності, дотримання етики професійної діяльності.

4. Компетентності

У результаті вивчення курсу «Практична психологія в соціальній роботі» студенти зможуть набути

Інтегральна компетентність - здатність розв'язувати складні проблеми у соціальній сфері, що передбачає застосування певних теорій та методів практичної психології в соціальній роботі.

Загальні компетентності: здатність до аналізу проблем клієнта; здатність застосовувати знання, здобуті у процесі вивчення дисципліни у практичних ситуаціях; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, інноваційними підходами та сучасними технологіями у професійній діяльності; оволодіння навичками використання інформаційних і комунікаційних технологій; навичками виявляти, ставити та вирішувати життєві проблеми клієнтів; здатність приймати обґрунтовані рішення при розв'язанні проблем; здатність мотивувати до спільної мети – вирішення проблем клієнта; наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.

Фахові компетентності: знання і розуміння сутності, значення і видів соціальної роботи та основних її напрямів, зокрема, психологічного; знання і розуміння нормативно-правової бази здійснення професійної діяльності; здатність прогнозувати хід вирішення проблем клієнта; здатність до аналізу проблем і потреб клієнта, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, яка опинилася в складних життєвих обставинах, її соціального захисту; здатність до розуміння міжкультурних відмінностей клієнтів; здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи у професійній діяльності; здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів; здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення; здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей; здатність взаємодіяти з клієнтами, представниками різних професійних груп та громад; здатність дотримуватися етичних принципів соціальної роботи; здатність оцінювати результати та якість професійної діяльності; здатність до сприяння соціального захисту осіб, здійснення психологічної та соціальної допомоги та підтримки тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах.

5. Результати навчання

Студенти мають вміти здійснювати пошук інформації з різних джерел для розв'язування професійних завдань і встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями та явищами; ідентифікувати і розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід; аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки; розробляти плани, програми проведення заходів, оперативно приймати ефективні рішення у складних ситуаціях; використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати професійні навички у ході надання соціальної допомоги; аналізувати соціально-психологічні процеси в групах; використовувати методи профілактики для запобігання проблем, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин; визначати зміст співпраці з партнерами з соціальної роботи для виконання завдань професійної діяльності; використовувати методи психодіагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів; визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна соціальна допомога; встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й насажувати клієнтів; виявляти сильні сторони та залучати особистісні ресурси клієнтів, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання їх проблем, виходу із складних життєвих обставин. виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей.

Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	16
семінарські заняття / практичні / лабораторні	16

самостійна робота			58		
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний/ Вибірковий		
V	Соціальна робота	Третій	Вибірковий		
Тематика курсу					
Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінк и	Термін викона ння
Тема 1. Тема 1. Психологічні основи соціальної роботи Місце психології в системі соціального знання. Взаємозв'язок наукової, практичної, побутової психології. Поняття практичної психології, її функції. Принципи практичної психології. Методологічна основа практичної психології Національна система психологічної служби. Практична психологія та соціальна робота. Значення психологічної теорії для психосоціальної роботи	Лекція (проблемна лекція)	4, 5, 11, 15	Підготувати термінологічний словник основних понять. Проаналізувати співвідношення різних підходів до визначення практичної психології (Г. Абрамова, А.Болотова, В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева). Підготувати тези до науково-публіцистичної статті «Структура та сутність практичної психології в соціальній роботі в умовах сучасної України». Підготувати реферати : Національна система соціально-психологічної служби: системний підхід до соціальної допомоги в Україні. Функції практичної психології в соціальній роботі. Практична психологія в системі соціальної роботи: основні завдання та функції. Структура та завдання практичної психології.	Максимальна оцінка - 5 б. (під час опитування на семінарі або за підготовкою презентації доповіді)	Тиждень

			Питання та проблеми взаємодії практичного психолога з представниками суміжних професій, які працюють в соціальній сфері. Перспективи розвитку практичної психології в соціальних службах.	
<p>Тема 2.</p> <p>Основні етапи розвитку індивідуальної психосоціальної практики в соціальній роботі.</p> <p>Діагностична школа соціальної роботи.</p> <p>Функціональна школа соціальної роботи.</p> <p>Проблемно-орієнтований підхід в соціальній роботі.</p>	Лекція (лекція-бесіда)	3, 11,14,16	<p>Охарактеризувати основні положення діагностичної школи соціальної роботи та проаналізувати чим вони відрізняються від підходів функціональної школи соціальної роботи.</p> <p>Дати визначення основним функціональним напрямкам практичної психології в системі соціальної роботи.</p> <p>Чим відрізняється немедична психотерапія як підхід практичної психології в соціальній роботі? Окреслити межі компетентності практичного психолога в немедичній психотерапії, в яких випадках психолог чи соціальний працівник має переадресувати свого клієнта до суміжних спеціалістів?</p>	Тиждень
<p>Тема 3.</p> <p>Теорія і практика психосоціальної роботи.</p> <p>Становлення психосоціальної роботи у другій половині ХХ в.</p> <p>Філософія психосоціальної роботи. Клієнт як суб'єкт і об'єкт психосоціального функціонування.</p> <p>Особливості психосоціальної роботи з випадком.</p>	Лекція (лекція-конференція)	9, 10, 11, 15,16,17.	<p>Зробити ретроспективний порівняльний аналіз основних етапів розвитку психологічної практики в соціальній роботі</p> <p>Зробіть порівняльний аналіз різних теорій особистості (З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, Е. Еріксон, Е. Фром, Ж. Піаже, Ф.</p>	Тиждень

			Перлз, К. Роджерс, Л.С. Виготський та ін.) з точки зору їх застосування в практиці соціальної роботи.	
<p>Тема 4.</p> <p>Психологія управління в соціальній сфері.</p> <p>Сутність і зміст психології управління соціальною роботою. Психологічні принципи управління в соціальній сфері. Лідерство, засноване на дії. Командоутворення в діяльності соціозахисної установи. Зворотний зв'язок з клієнтом – інструмент психосоціальної роботи.</p>	Лекція	3,8,18,19	Охарактеризуйте основні етапи стратегії управління. Основні ознаки лідера.	Тиждень
<p>Тема 5.</p> <p>Основні напрямки психосоціальної допомоги у соціальній сфері.</p> <p>Психосоціальна діагностика. Психосоціальна профілактика і психоосвіта в соціальній роботі. Консультування в психосоціальній практиці. Тренінг в соціальній роботі.</p>	Лекція (лекція-діалог), семінарське заняття	2,5,7,8,10	Проведіть ділові та рольові ігри з відпрацювання технологій основних функціональних напрямків практичної психології в системі соціальної роботи: просвітницька робота, психопрофілактика, психодіагностика, психологічний розвиток і психокорекція, психологічне консультування та немедична психотерапія. Проведіть групову дискусію та на тему: «Професійна компетентність практичного психолога у застосуванні різних підходів до практики соціальної роботи». Складіть типовий реліз (найважливіші вимоги до організації) для проведення соціально-психологічного тренінгу: Мета і умови проведення СПТ. Вимоги до приміщення (освітлення, температура, кількість місць тощо). Вимоги (норми) для учасників.	Тиждень

			Вимоги до менеджерів груп. Вимоги до технічного забезпечення. Інші вимоги.		
<p>Тема 6.</p> <p>Основні психологічні теорії та їх вплив на психосоціальну практику</p> <p>Психодинамічний підхід в психосоціальній практиці Поведінковий підхід у психосоціальній практиці Екзистенційно-гуманістичні підходи в психосоціальній практиці</p>	Лекція (лекція-конференція)	3,9, 11, 13, 15, 19	Зробіть порівняльний аналіз змісту та специфіки роботи практичного психолога за різних підходів до психологічної практики в соціальній роботі		Тиждень
<p>Тема 7.</p> <p>Соціальна індивідуальна робота з випадком.</p> <p>Загальні принципи та підходи до індивідуальної соціальної роботи. Контракт в індивідуальній роботі. Загальна модель індивідуальної роботи з випадком.</p>	Лекція (проблемна лекція)	3, 11, 15, 16	Випишіть основні пункти, які мають бути прописані в контракті. Зобразіть схематично модель індивідуальної роботи з випадком		Тиждень
<p>Тема 8. Теоретичні основи соціальної роботи з групою</p> <p>Психологічні та соціальні підстави роботи з групою. Група як психосоціальний феномен в міжособистісному взаємодії. Етичні принципи соціальної роботи з групою.</p>	Лекція (лекція-бесіда)	14,15,16,17	Проаналізуйте підстави для роботи з групою у практиці психосоціальної роботи. Обґрунтуйте специфіку роботи із групою		Тиждень
<p>Тема 9. Консультування в психосоціальній практиці.</p> <p>Проблеми співвідношення консультування та соціальної роботи. Цілепокладання і основні види консультативної допомоги. Основні теоретичні моделі та школи консультування. Основні професійні компетенції консультанта. Психосоціальне консультування в психосоціальній практиці</p>	Семинарське заняття	3,4,5,8	Складіть таблицю основних шкіл консультування, та особливості практики консультування. Випишіть соновні компетенції консультанта		Тиждень

<p>Тема 10 Основні моделі індивідуальної роботи з випадком 1. Психодинамічна модель індивідуальної роботи з випадком. 2. Поведінкова модель індивідуальної роботи з випадком. 3. Екзистенційно-гуманістична модель індивідуальної роботи з випадком.</p>	<p>Семінарське заняття (з елементами прес-конференції)</p>	<p>3, 4,5,6, 19</p>	<p>Скласти тематичний словник термінів та понять та таблицю особливостей різних моделей роботи з випадком.</p>	<p>Максимальна оцінка 5 балів</p>	<p>Тиждень</p>
<p>Тема 11. Практика соціальної роботи з групою. Соціальні, клінічні та організаційні стратегії. Загальна модель роботи з групою. Основні підходи до динаміки групового процесу. Групові терапевтичні моделі в соціальній роботі.</p>	<p>Семінарське заняття-дослідження</p>	<p>16,17,18, 19</p>	<p>Провести на практиці елементи заняття з Т-групою</p>	<p>Максимальна оцінка 5 балів</p>	<p>Тиждень</p>
<p>Тема 12. Соціальна робота з групою: соціальні, клінічні та організаційні стратегії Класифікація соціальних і терапевтичних підходів до роботи з групою. Соціальні та клінічні групи в психосоціальної практиці. Організаційні стратегії роботи групи.</p>	<p>Практичне заняття-діалог</p>	<p>2,4,6,9,17,18</p>	<p>Провести на практиці елементи заняття з Т-групою</p>	<p>Максимальна оцінка 5 балів</p>	<p>Тиждень</p>
<p>Тема 13. Кризова психосоціальна допомога у соціальній роботі Криза й втрата як психологічні умови саморозвитку або деградації особистості. Кризова ситуація. Теорії криз. Кризи, викликані зовнішніми чинниками. Поняття віктимності. Типи жертв. Види віктимізації. Норми безпечної поведінки. Феномен ПТСР. Виникнення психологічних залежностей на фоні кризи й втрати. Запобігання злочинності. Формування та динаміка ціннісних орієнтацій особистості в соціальній роботі</p>	<p>Семінарське заняття- з елементами дискусії</p>	<p>3,4,6,8,20</p>	<p>Розкрити зміст понять «екстремальна ситуація», «кризова ситуація». Визначити відмінні характеристики екстремальної і кризової ситуації. аналіз теорії криз по Дж. Якобсону. Охарактеризуйте типи критичної активності. Проаналізувати причини виникнення екстремальних і кризових ситуацій. Класифікацію екстремальних ситуацій</p>	<p>Максимальна оцінка 5 балів</p>	<p>Тиждень</p>
<p>Тема 14. Профілактика насильства у сім'ї Теоретичні основи сімейного насильства Діагностика насильства у</p>	<p>Практичне заняття</p>	<p>3,4,6,8,20</p>	<p>Визначити специфічні особливості консультування дітей та жінок-жертв насильства.</p>	<p>Максимальна оцінка 5 балів</p>	<p>Тиждень</p>

сім'ї. Консультування як вид психосоціальної допомоги батькам. Консультування і групова робота з дітьми Профілактика насильства над дітьми просвіта та інформування. Психокорекційна робота з дітьми, які пережили насильство			Виписати основні нормативно – правові акти, які регулюють здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї		
Тема 15. Особливості соціальної роботи з людьми, схильними до суїцидів. Суїцидальна поведінка як предмет досліджень міждисциплінарної сфери знань «суїцидології» Психологічне розуміння суїцидальних станів, їх класифікація. Психологічна допомога клієнтам, що звершили суїцидальні спроби або мали суїцидальні наміри	Семінарське заняття- з елементами дискусії	3,4,6,8,20	Виписати основні групи факторів, що сприяють виникненню аутодеструктивної поведінки. Назвати основні фази в динаміці передсуїцидальної поведінки людини? Обґрунтувати психологічні характеристики потенційного суїцидента. Особливості проведення бесіди з людиною, яка знаходиться в передсуїцидальному стані	Максимальна оцінка 5 балів	Тиждень
Тема 16. Особливості соціальної роботи з алко – та наркозалежними. Алкогольні традиції: можливості і способи соціальної роботи .Проблематика соціальної та особистісної ідентичності членів сімей алкоголіків. Співзалежність як фактор зберігання «алкогольних» змін особистості.Особливості реабілітації особистостей із наркозалежністю: кроскультурний досвід.Тенденція до зміни залежності при невирішеності екзистенційних питань особистістю.	Практичне заняття- взаємонавчання	3,4,8,21	Провести заняття на базі соціальної служби	Максимальна оцінка 5 балів	Тиждень і
6. Система оцінювання курсу					
Загальна система оцінювання курсу	Вид контролю – екзамен. Максимальна оцінка – 100 балів (оцінки за семінарські, практичні заняття – 25 балів, за контрольну роботу – 20 балів, за самостійну роботу – 5 балів: екзамен – 50 балів.				
Вимоги до письмової роботи	Концептуально точне висвітлення питань. Виконання контрольної роботи у письмовому вигляді, її зміст та оформлення повинні задовольняти наступним вимогам: - завдання мають бути рівнозначної складності,				

	<p>розв'язання яких потребує вміння застосовувати інтегровані знання програмного матеріалу дисципліни, на виконання яких необхідно до двох академічних годин (одна пара);</p> <p>- усі завдання контрольної роботи мають мати професійне спрямування, а їх вирішення – вимагати від студентів не розрізнених знань окремих тем і розділів, а їх інтегрованого застосування;</p> <p>При їх вирішенні студент повинен продемонструвати не лише репродуктивну, а творчу діяльність</p> <p>Можливе проведення контрольної роботи у вигляді тесту, її зміст та оформлення мають задовольняти вимогам.</p>
Семінарські заняття	<p>Оцінювання відбувається за п'ятибальною шкалою. На кожному семінарському занятті оцінювання здійснюється на основі таких критеріїв: відповідність змісту виступу студента до змісту питань, що обговорювалися на семінарі; активність студента на семінарському занятті; вміння вести дискусію; толерантність при веденні дискусії; обґрунтованість власних суджень; посилення при дискусії (виступах) на першоджерела; вміння використовувати теоретичні знання для розв'язання вузлових проблем, практичних задач тощо; вміння використовувати матеріал попередніх курсів під час роботи на семінарському занятті; вміння використовувати наочні наявні засоби; вміння робити презентацію з вибраної теми з використанням комп'ютерних технологій; вміння представити результати самостійної творчої роботи.</p> <p>Глибину знань студентів з теми семінарського заняття перевіряється шляхом написання самостійних робіт, термінологічного диктанту тощо.</p> <p>Максимальна оцінка - 25 балів</p>
Умови допуску до підсумкового контролю	<p>Умови допуску до підсумкового контролю(екзамен) передбачають виконання студентом навчальної програми курсу з обов'язковим виконанням її складових (відвідування лекційних, практичних занять, виконання вчасно самостійної роботи, написання рефератів, тестів та підсумкової контрольної роботи).</p> <p>Для допуску до екзамену студент має виконати всі завдання та набрати впродовж семестру мінімум 50 балів.</p>
7. Політика курсу	
<p>Політика курсу «Практична психологія в соціальній роботі» передбачає <i>лекційні заняття</i> не відпрацьовуються, але знання лекційного матеріалу обов'язкове; <i>перездачу усіх пропущених семінарських та практичних занять</i>, без поважних причин. Студенти зобов'язані відпрацювати заняття/ невиконаний обсяг робіт, а саме: опрацювання теми, виконання самостійної роботи, письмових завдань. Якщо студент не відпрацював 50% занять, він має скласти тести (на платформі дистанційного навчання) після чого буде допущений до складання підсумкового контролю.</p> <p>Викладання курсу та взаємодія із студентом ґрунтуються на політиці академічної доброчесності.</p> <p>Обов'язковим є написання контрольної роботи та виконання самостійної роботи.</p> <p>У випадку невиконання студентами вищезначених вимог, запозичених робіт, випадків плагіату, студент буде недопущений до здачі підсумкового контролю.</p>	
8. Рекомендована література	
1. Абрамова Г. Практическая психология. Москва :Академический Проект, 2005. 496 с.	

2. Бурлачук Л. Психодиагностика (психодиагностический инструментарий и его применение в условиях социальных служб). Київ: А.Л.Д., 1995. 100 с.
3. Гулина М. Психология социальной работы. СПб.: Питер, 2004. 352 с.
4. Кризова психологія: навчальний посібник /За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Х.: НУЦЗУ,КП "Міська друкарня". 2010. 383 с. URL: <http://lib.doword.ru/docs/index-88293-34.html>
5. Москаленко В. Соціальна психологія. Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 688 с.
6. Основи практичної психології / В.Панок, Т.Титаренко, Н. Чепелева. Київ: Либідь, 2001. 536 с.
7. Основи социальной работы: учебник / П.Павленок 2-е изд. Москва: ИНФРА-М, 2004. 395 с.
8. Практична психологія та психодіагностика/ Укл. О.Карагодіна, О. Шинкаренко. Київ, 2002. 123с
9. Психологія особистості: словник-довідник / За ред. П.Горностая, Т.Титаренко. Київ: Рута, 2001. 320с.
10. Психология социальной работы / И. Галасюк, О.Краснова. Москва: Дашков и К, 2014. 304 с.
11. Семигіна Т. В. Інформування населення про соціальні та реабілітаційні послуги : методичний посібник / [Тетяна Семигіна, Ганна Коришова, Олена Іванова]. Київ : К.І.С., 2013. 104 с.
12. Психология социальной работы: учебное пособие / О.Александрова, О.Боголюбова, Н.Васильева и др; Под общ.ред. М.Гулиной. СПб.: Питер, 2004. 351 с.
13. Социальная работа: учеб. пос. / Под ред. В. Курбатова. Ростов н/Д.: Феникс, 2003. С. 63—66.
14. Соціальна робота в Україні : теорія і практика. 5 ч. Практична психологія в соціальній роботі /За ред. А. Ходорчук. Київ: ДЦССМ, 2003. 264 с.
15. Соціальна робота: в 3-х ч.-Ч.1.: Основи соціальної роботи./ Н.Бондаренко, І.Грига та ін.; ред: Т.Семигіна, І. Грига. Київ: Вид. дім. "Києво-Могилянська академія", 2004. 178 с.
16. Соціальна робота: в 3-х ч. Ч. 2.: Теорії та методи соціальної роботи / А. Бойко, Н. Бондаренко, О. Брижовата та ін.; ред: Т. Семигіна Київ: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2004. 226с.
17. Соціальна робота: в 3-х ч.-Ч.3.:Робота з конкретними групами клієнтів/ А.Бойко, Н.Бондаренко та ін.; ред: Т.Семигіна. Київ: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2004. 166с.
18. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І. Зверева, О.Безпалько, С.Харченко та ін.; за заг. ред. І.Зверевої, Г.Лактіонової. Київ: Наук, світ, 2003. С. 52-61.
19. Тюття Л. Соціальна робота (теорія і практика). Київ: ВМУРОЛ "Україна", 2004. С. 48-59.
20. Фирсов М., Шапиро Б. Психология социальной работы: Содержание и методы психосоциальной практики. Москва, 2002. 192 с. URL http://stud.com.ua/27806/psihologiya/psihologiya_sotsialnoyi_roboti
21. Wegscheider-Cruse Sh. Another chance: hope and health for the alcoholic family. Palo Alto, CA: Science and Behavior Books, 1981.

Інформаційні ресурси

1. Психологічна служба системи освіти України. URL: <http://www.psyua.com.ua/>
2. Науково- методичний центр практичної психології і соціальної роботи URL: <https://sites.google.com/site/nmcppippo/>
3. Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи URL: http://naps.gov.ua/ua/structure/institutions/social_work/

Викладач

Протас О.Л.